

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
Відділ освіти дітей з порушеннями зору

КОСТЕНКО Т. М., ТОПУЗОВ М. О.

ДІЄВИ ДОЛОНЬКИ

КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ДИТИНИ
З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кропивницький
2021

УДК 376-056.262-053.4

Д 44

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
протокол № 4 від 24 червня 2021 року*

Д 44

Дієві долоньки : комплексна програма розвитку дитини з порушеннями зору старшого дошкільного віку / Т.М. Костенко, М.О. Топузов; Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. – 58 с.

ISBN 978-966-189-590-3

Комплексна програма розвитку дитини з порушеннями зору старшого дошкільного віку «Дієві долоньки» ґрунтується на Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти) від 2021 р. та спирається на зазначені у ньому цінності та базові принципи. За даною програмою у дітей з порушеннями зору мають бути сформовані обов'язкові ключові компетентності, які матимуть продовження в освітньому процесі початкової школи та впродовж життя. Програма розроблена з врахуванням основного принципу – діти з порушеннями зору розвиваються за тими ж закономірностями і законами вікових змін, що і нормотипові діти.

Програма може бути використана родинами, в яких зростають дошкільники з порушеннями зору, педагогами закладів дошкільної освіти, спеціальними психологами, студентами відповідних спеціальностей тощо.

УДК 376-056.262-053.4

ISBN 978-966-189-590-3

© Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2021
© ТОВ «Імекс-ЛТД», 2021

Пояснювальна записка

Програма розвитку для дітей старшого дошкільного віку «Дієві долоньки» ґрунтується на Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти) від 2021 р. і спирається на зазначені в ньому цінності та базові принципи.

За цією програмою в дітей з порушеннями зору мають бути сформовані обов'язкові ключові компетентності: рухова й здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична й технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична й дослідницька, природничо-екологічна, навички, орієнтовані на сталий розвиток, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована) й інші, які матимуть продовження в освітньому процесі початкової школи й впродовж життя.

Програма розроблена з врахуванням основного принципу: діти з порушеннями зору розвиваються за тими ж закономірностями й законами вікових змін, що й нормотипові діти. Тому поряд із загальними завданнями вона вирішує

й специфічні завдання, спрямовані на корекцію вторинних порушень у розвитку дітей, які зумовлені зоровою депривацією:

- уточнювати й розвивати вміння обстежувати об'єкти за допомогою залишкового зору й збережених аналізаторів, захоплювати й утримувати предмети різними способами (долонею, двома пальцями («пінцетом»), трьома пальцями («щіпками»);

- формувати вміння за допомогою залишкового зору й збережених аналізаторів обстежувати частини тіла й зовнішній вигляд людини, здійснювати спостереження за людьми (їхніми діями), розрізняти їхній настрій за голосом (радісне, сумне), відтворювати рухи людей, співвідносити образ людини, його характеристики з відповідними словами;

- розвивати вміння впізнавати предмети серед інших, виділяти їхні ознаки, використовувати характерні звуки й заходи для пізнання й розрізнення об'єктів, правильно називати їх;

- закріплювати вміння знаходити об'єкти за описом, з опорою на збережений зоровий досвід, порівнювати знайомі предмети із зображенням на картинці й навпаки, послідовно розглядати просту предметну картинку: обводити поглядом всю картину, виділяти об'єкт, детально його розглядати й описувати, установлювати;

- формувати вміння розуміти узагальнювальні слова, які позначають групу предметів (одяг, посуд, меблі й т. д.);

- формувати вміння дотримуватися послідовності дій із самообслуговування, фіксувати їхній результат, контролювати правильність виконання за допомогою сигнальних опор;

- відпрацьовувати вміння орієнтуватися в приміщенні групи, використовуючи як орієнтири вхідні двері, вікна, звичні звуки (шум води, дзенькіт посуду), орієнтуватися на

сходах за допомогою сигнальних опор, установлювати кількісні й просторові зв'язки між об'єктами;

- закріплювати вміння здійснювати словесну регуляцію діяльності (проговорювати результат дій), виконувати практичні дії за словесною інструкцією.

Освітній напрям «Особистість дитини»

Напрями роботи фахівців	Завдання
Формування рухової компетентності.	<p><i>Знайомити</i> з назвами основних рухів, предметів і спортивних знарядь, їхнім впливом на здоров'я людини.</p> <p><i>Уточнювати й закріплювати</i> правила в рухливих, спортивних іграх і вправах.</p> <p><i>Формувати</i> позитивне ставлення до загартувальних і гігієнічних процедур.</p> <p><i>Розвивати</i> стійку позитивну мотивацію до активної рухової діяльності.</p> <p><i>Підводити</i> до розуміння ролі фізичних вправ у розвитку й зміцненні організму.</p> <p><i>Вчити</i> цінувати чесність, товариську, підтримку в командних спортивних іграх, виявляти спритність, вміння боротися, вигравати й програвати.</p> <p><i>Закріплювати</i> принцип користування гігієнічними засобами, життєво необхідні рухові вміння й навички, розвинені фізичні якості, достатній руховий досвід, який дозволяє застосовувати адекватні фізичні зусилля відповідно до ситуації.</p> <p><i>Збагачувати словник</i> новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>

Очікувані результати
<p>Володіє власним тілом, реагує на елементарні потреби організму, витримує відповідно до віку фізичне навантаження.</p> <p>Виявляє вольові зусилля в руховій діяльності, координує рухи, уміє орієнтуватися в просторі. Застосовує самостійно руховий досвід у повсякденному житті, оцінює й регулює можливості власного тіла.</p> <p>Володіє основними рухами (ходьба, біг, стрибки, лазіння, метання).</p> <p>Виконує з різних вихідних положень вправи на предметах, з предметами й без них.</p> <p>Володіє елементарними навичками загартування й особистої гігієни.</p> <p>Прагне бути охайною.</p> <p>Самостійно виконує основні гігієнічні процедури. Без нагадування дорослого користується основними гігієнічними засобами й предметами догляду за тілом.</p> <p>Контролює власну поставу; усвідомлює вплив постави на здоров'я, естетику рухів; виконує комплекс вправ для запобігання порушенням постави й плоскостопості.</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
Формування здоров'язбережувальної компетентності.	<p><i>Знайомити</i> з основами здоров'язбережувальної поведінки.</p> <p><i>Уточнювати й закріплювати</i> знання про цінність здоров'я, його значення для повноцінної життєдіяльності.</p> <p><i>Формувати</i> навички здоров'язбережувальної поведінки. Розвивати стійку мотивацію еколого-валеологічної спрямованості щодо пізнання себе й довкілля.</p> <p><i>Підводити</i> до розуміння й опанування способів збереження та зміцнення власного здоров'я.</p> <p><i>Вчити</i> дотримуватися основ здорового способу життя, збереження й зміцнення здоров'я в повсякденному житті.</p> <p><i>Закріплювати</i> знання про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя.</p> <p><i>Збагачувати словник</i> новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>

Очікувані результати
<p>Виявляє потребу в засвоєнні способів збереження власного здоров'я.</p> <p>З повагою ставиться до людей незалежно від їхньої статі, віку й стану здоров'я.</p> <p>Виявляє позитивне ставлення до національних і сімейних здоров'язбережувальних традицій, активних форм діяльності й відпочинку, культури харчування та загартовування.</p> <p>Володіє уявленнями про основні чинники збереження здоров'я – рухова діяльність, правильне харчування, дотримання питного режиму, безпечна поведінка, догляд за тілом. Орієнтується в основних показниках власного здоров'я (гарне самопочуття, відсутність больових відчуттів) і здоров'я людей поряд.</p> <p>Знає про існування різних захворювань, орієнтується в елементарних видах допомоги людині, яка хворіє.</p> <p>Здатна встановлювати елементарну залежність між здоровим розвитком людського тіла й повноцінним харчуванням.</p> <p>Називає основні групи продуктів харчування, відрізняє корисну їжу від шкідливої. Оперує назвами основних корисних напоїв, знає про їхню роль для розвитку організму. Розуміє виняткове значення питної води для здоров'я, орієнтується в ознаках спраги й голоду.</p> <p>Має цілісне уявлення про будову людського тіла. Визначає й правильно називає елементарні функціональні можливості людського організму. Орієнтується в призначенні й дотримується правил дбайливого ставлення до органів чуттів. Має елементарне уявлення про статеву належність, орієнтується в ознаках своєї статевої належності.</p> <p>Диференціює поняття «безпечне» й «небезпечне», усвідомлює важливість безпеки життєдіяльності (власної й інших людей). Знає правила поведінки з незнайомими людьми, орієнтується в правилах поводження з незнайомими предметами й речовинами; у правилах пожежної й електробезпеки;</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
Формування особистісної компетентності.	<p><i>Знайомити</i> з поняттям «думки», «почуття», «мрії», «бажання», «мотиви», «плани», «ідеали», «цілі», «прагнення». Уточнювати й закріплювати соціальну відповідальність у партнерських стосунках з однолітками.</p> <p><i>Формувати</i> самосвідомість: ідентифікацію себе зі своїм «Я», позитивну самооцінку, домагання визнання іншими власних чеснот, уміння співвідносити «хочу» (мотиви, наміри), «можу» (знання, вміння навички), «буду» (регуляція поведінки й діяльності), здатність уявляти себе в минулому, теперішньому, майбутньому часі; орієнтування у своїх основних правах і обов'язках.</p>

Очікувані результати
<p>у користуванні транспортом; в основних знаках дорожнього руху тощо. Знає правила безпечного перебування вдома, у закладі дошкільної освіти, на вулиці, на воді, льоду, ігровому, спортивному майданчиках. Усвідомлює, до кого можна звернутись за допомогою в різних ситуаціях.</p> <p>Повідомляє дорослому про погане самопочуття, під його керівництвом виконує необхідні лікувально-профілактичні процедури. Уміє оцінювати поведінку власну й інших людей щодо дотримання здорового способу життя.</p> <p>Бере участь в оздоровчих і фізкультурно-розвивальних заходах.</p> <p>Демонструє здатність скористатися номером телефону основної служби допомоги (пожежна, медична, поліція). Володіє навичками безпечної поведінки в разі агресивної поведінки однолітків, інших дітей або дорослих.</p> <p>Має позитивне уявлення про себе (Я – хороша/хороший), оперує займенником «я», вирізняє себе з-поміж інших, орієнтується у своїх чеснотах і вадах, знає й усвідомлює свої права, права інших, обов'язки, статево, родинну, соціальну належність і саму себе в часі, просторі тощо.</p> <p>Розуміє своє місце в системі людської життєдіяльності – у сім'ї, групі однолітків, соціально-комунікативному просторі, у різних видах діяльності.</p> <p>Правильно називає основні ознаки різних вікових періодів (дитинство, юність, зрілість, старість). Диференціює добро і зло, здатна управляти собою, власною поведінкою в різних життєвих ситуаціях, оперуючи усвідомленими ціннісними орієнтаціями, позитивними мотивами.</p> <p>Вміє характеризувати себе як він/вона, а в майбутньому чоловік/жінка.</p> <p>Прагне досягати поставленої мети особистої діяльності.</p> <p>Має навички діяти самостійно в знайомих ситуаціях. За необхідності вміє звертатися по допомогу. Здатна вста-</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання

Очікувані результати
<p>новлювати причинно-наслідкові й смислові зв'язки між подіями життя, своїми переживаннями.</p> <p>Вміє управляти собою, намагається стримувати негативні емоції, співвідносить характер емоційної поведінки з її наслідками для інших. Передбачає результати своєї діяльності, знає їхнє значення для себе й тих, хто поряд, усвідомлює свою відповідальність за вчинене.</p> <p>Виявляє самоповагу (Я – хороша/хороший), повагу до інших (інші також хороші), власну гідність.</p>

Рекомендувати батькам

- Узгоджувати цінності, виховні позиції й впливи між усіма членами родини.
- Створювати в родинних умовах простір для активної життєдіяльності дитини на побутовому й культурному рівнях.
- Дотримуватися спільних вимог щодо розпорядку дня, який відповідає віковим й індивідуальним особливостям дитини з порушеннями зору.
- Допомогати дитині у виконанні щоденних гігієнічних і загартовувальних процедур, доступних у домашніх умовах.
- Заохочувати дитину до активної рухової діяльності вдома й на вулиці, проводити спільні ігри, розваги й інші форми спортивного дозвілля.
- Частіше гуляти на свіжому повітрі за різних погодних умов.
- Створювати вдома сприятливе середовище за родинними традиціями здоров'язбереження, роз'яснювати користь і шкоду певних дій як для власного здоров'я, так і членів родини.
- Зацікавлювати й заохочувати дитину до вживання корисних для здоров'я продуктів харчування.
- Закріплювати в різних життєвих ситуаціях навички безпечної поведінки вдома, на вулиці, у громадських місцях.

- Використовувати художні твори (казки, оповідання, вірші, твори живопису тощо) про здоровий спосіб життя.
- Сприймати безумовно й цілісно дитину як повноцінного члена родини, а саме: поважати її потреби й бажання, надавати їй емоційну підтримку й заохочення; враховувати вподобання й смаки, думки дитини під час прийняття спільних рішень, надавати їй відчуття свободи й захищеності.
- Забезпечувати щоденний позитивний емоційний, вербальний і фізичний контакт з дитиною, виявляти щире зацікавлення й особисту участь у справах дитини (ігри, освіта, дозвілля, побут, спілкування тощо).
- Забезпечувати умови для набуття дитиною з порушеннями зору соціального досвіду взаємодії з однолітками й дорослими (відвідування місць громадського користування; гра й освіта з іншими дітьми; участь у культурних, мистецьких, громадських подіях тощо).
- Формувати позитивне ставлення до закладу дошкільної освіти, а також підтримувати авторитет педагога, готовність включитися в розвивальну та/або корекційну роботу, ініційовану фахівцями психолого-педагогічного супроводу (педагоги, психологи, медики й інші профільні фахівці), що зумовлена індивідуально-типологічними особливостями й потребами дитини з порушеннями зору.

Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»

Напрями роботи фахівців	Завдання
<p>Формування предметно-практичної, технологічної компетентності.</p>	<p><i>Знайомити</i> з матеріалами, з яких виготовляють речі (пластик, папір, метал, тканина, гума, глина тощо).</p> <p><i>Уточнювати й закріплювати</i> вміння визначати мету, прогнозувати кінцевий результат, планувати послідовність дій, узгоджувати власні дії з діями партнерів.</p> <p><i>Формувати</i> здатність дитини реалізовувати творчі задуми з перетворення об'єктів довкілля з використанням різних матеріалів.</p> <p><i>Розвивати</i> творче самовираження через сформовані предметно-практичні й технологічні дії в самостійній і спільній з однолітками діяльності.</p> <p><i>Підводити</i> до розуміння виготовлення предметів довкілля (елементарні способи їхнього оброблення: пошив, вирізання, видування тощо).</p> <p><i>Вчити</i> виконувати правила техніки безпеки й роботи з інструментами.</p> <p><i>Закріплювати</i> вміння раціонально використовувати матеріали, обережно ставитися до продуктів праці.</p> <p><i>Збагачувати</i> словник новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>

Очікувані результати
<p>Володіє видами предметно-практичної діяльності: конструювання (з будівельного матеріалу, з паперу (орігамі, паперопластика), з природного матеріалу, з деталей конструкторів тощо), наочне моделювання (конструкцій, моделей, наприклад, часу: ранок-день-вечір-ніч, пір року: зима-весна-літо-осінь тощо), проектування, технічної творчості (створення конструкцій, споруд, технічних елементів).</p> <p>Демонструє сформованість уміння розглядати конструкції, виокремлювати їхні основні складові, співвідносити за розмірами, формами, розташуванням, аналізувати й оцінювати результат своєї роботи та роботи однолітків, вносити корективи, виправляти помилки.</p> <p>Турботливо ставиться до рукотворних виробів.</p> <p>Вміє використовувати зразки й намагається додати самостійні знахідки та рішення для створення виробів, проявляє фантазію, винахідливість, імпровізує, використовуючи наявні ресурси, альтернативно застосовує предмети й матеріали, зважаючи на їхні властивості, генерує ідеї та заохочує товаришів до їхньої реалізації, прагне довести розпочату справу до логічного завершення.</p> <p>Виокремлює потрібну інформацію про об'єкти довкілля з малюнку, плану, моделі, схеми, порівнює різні моделі одного й того ж самого об'єкта.</p> <p>Долучається до рукоділля (handmade) з різними матеріалами з метою удосконалення навколишнього життєвого простору.</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
<p>Формування сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної та дослідницької компетентності.</p>	<p><i>Знайомити</i> з основними математичними поняттями «число», «величина», «форма», «простір», «час».</p> <p><i>Уточнювати й закріплювати</i> поняття про еталони площинних й об'ємних геометричних форм, просторові напрямки, одиниці вимірювання часу, параметри величини, зв'язки між кількісними, порядковими числівниками, просторовими, часовими поняттями.</p> <p><i>Формувати</i> інтерес до цікавих конструктивних завдань, пов'язаних з інтелектуальним напруженням.</p> <p><i>Розвивати</i> пізнавальну мотивацію, базис логіко-математичних, дослідницьких знань; логіко-математичні уявлення в предметно-практичній і дослідницькій діяльності.</p> <p><i>Підводити</i> до розуміння термінології елементарної математики, елементарних правил безпеки під час проведення простих фізичних експериментів.</p> <p><i>Вчити</i> використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної й дослідницької діяльності.</p> <p><i>Закріплювати</i> знання й способи діяльності, які дають змогу розв'язувати пізнавальні суперечності.</p> <p><i>Збагачувати словник</i> новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>

Очікувані результати
<p>Встановлює залежності між числами натурального ряду, величинами, просторовими ознаками; володіє основними одиницями вимірювання часу, величини.</p> <p>Здатна спрямовувати сенсорні процеси відчуття, сприйняття, увагу на пізнання об'єктів довкілля; диференціювати сенсорні еталони за ознаками форми, величини, кольору, просторового розташування.</p> <p>Здатна за допомогою власної сенсорної системи досліджувати предмети й об'єкти дійсного світу, виявляти в них спільне й відмінне; використовувати різні способи обстеження, раціональні прийоми порівняння, набуті в процесі взаємодії з дорослими й однолітками; доцільно, усвідомлено використовувати елементарні математичні знання в знайомих і нових пізнавальних ситуаціях.</p> <p>Знаходить різні варіанти розв'язання логіко-математичних завдань.</p> <p>Аналізує, узагальнює, класифікує, групує предмети, об'єкти за ознаками форми, величини, кількості, кольору, може здійснювати серіацію, елементарне кодування властивостей і якостей предметів, об'єктів за допомогою символічних позначень.</p> <p>Робить висновки й узагальнення, самостійно виправляє помилки, оцінює результати власної роботи, наполегливо досягає кінцевої мети в розв'язанні логіко-математичних, пошуково-дослідницьких завдань.</p>

Рекомендувати батькам
<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечувати дитину необхідними матеріалами (конструкторами, папером, природним матеріалом, залишковим і допоміжним матеріалами) для самостійної творчої діяльності, настільно-друкованими іграми. • Обговорювати з дитиною призначення предметів та способи їхнього безпечного застосування. • Розмовляти з дитиною про властивості й призначення предметів. • Залучати дитину до виконання доручень вдома (скласти іграшки, полити квіти тощо). • Залучати дитину до рукоділля (handmade) з різними матеріалами з метою удосконалення навколишнього життєвого простору.

<ul style="list-style-type: none"> • Використовувати у взаємодії з дитиною різноманітні інтелектуальні ігри (лабіринти, конструктори, кубики, мозаїки, ЛЕГО) іграшки, книжки пізнавального змісту (дитячі енциклопедії, художні твори, словники). • Разом розв'язувати вправи, завдання, запитання математичного змісту під час прогулянок і спостережень у природі, під час пізнавальних розмов і бесід з дитиною. • Організовувати й планувати час для спільних сімейних справ, життєдіяльності родини у вихідні / святкові дні: проведення спільних ігор і розваг, вікторин логіко-математичного змісту. • Проводити елементарні дослідження й експерименти з матеріалами та речовинами із залученням дитини до коментування процесу дослідження та до спільного аналізу його результатів.

Освітній напрям «**Дитина в природному довкіллі**»

Напрями роботи фахівців	Завдання
Формування природничо-екологічної компетентності.	<p><i>Знайомити</i> з поняттями Земля, Всесвіт, Космос, зорі, планети, комети, метеорити.</p> <p><i>Уточнювати й закріплювати</i> здатність спостерігати за природними об'єктами та явищами планети Земля й видимими об'єктами Космосу.</p> <p><i>Формувати</i> здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях.</p> <p><i>Розвивати</i> емоційно-ціннісне ставлення до природи, інтерес до пізнання</p>

Очікувані результати
<p>Володіє елементарними уявленнями про дослідження Космосу людиною.</p> <p>Знає, що на планеті Земля є неживі і живі об'єкти природи.</p> <p>Усвідомлює зв'язки між рослинами й тваринами, їхні функції в природі; встановлює залежність об'єктів природи від екологічних факторів; розуміє особливості й умови розвитку рослин (фази розвитку, екологічні фактори, поживність ґрунту, догляд), існування тварин (стадії розвитку, залежність від середовища існування, реакції на сезонні зміни; усвідомлює поділ рослин і тварин на групи; знає, що є дикорослі й культурні рослини; дикі, свійські тварини;</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
	<p>природи рідного краю, близького оточення, своєї держави України.</p> <p><i>Підводити</i> до розуміння позитивних і негативних впливів людини на природне довкілля, проблем довкілля, зміни клімату, необхідності заощаджувати енергію, воду, сортувати сміття тощо в повсякденному житті й має первинні навички такої поведінки; свідомо використовує знання про природу в різних видах діяльності й життєвих ситуаціях; орієнтується в діяльності людини, яка спрямована на збереження, відтворення й охорону природи.</p> <p><i>Вчити</i> позитивно реагувати на ситуації взаємодії з різними об'єктами природи.</p> <p><i>Збагачувати</i> словник новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>

Очікувані результати
<p>знає правила поводження з ними; володіє знаннями про основні властивості неживих об'єктів природи (повітря, вода, пісок, глина, каміння), які може виявляти під час елементарних дослідів.</p> <p>Усвідомлює значення назв-характеристик окремих властивостей об'єктів і фізичних явищ навколишнього світу (твердість, м'якість, сипучість, в'язкість, плавучість, розчинність; швидкість, напрям тощо); володіє назвами штучних матеріалів, виготовлених людиною з природної сировини (метал, гума, тканина, пластик, папір тощо); знає ознаки пір року і явищ природи.</p> <p>Класифікує й групує природні об'єкти рослинного та тваринного світу за характерними ознаками.</p> <p>Самостійно чи з незначною допомогою дорослого проводить нескладні дослід з пізнання властивостей об'єктів природи, спостерігає за явищами природи й помічає зміни в стані природи й погоди, оцінює метеорологічні явища (температура повітря, вітер, опади тощо).</p> <p>Може з допомогою дорослого вирощувати рослини, доглядати за домашніми улюбленцями й піклуватись про них.</p> <p>Демонструє дотримання правил природодоцільної поведінки, навички бережливого ставлення до ресурсів. Відгукується на пропозиції дорослого зберігати й покращувати природне довкілля чи надавати допомогу живим об'єктам природи.</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
Формування соціально-побутової компетентності.	<p><i>Знайомити</i> з діями й поведінкою, орієнтованими на сталий розвиток, в екологічній, економічній і соціальній сферах повсякденного життя.</p> <p><i>Уточнювати й закріплювати</i> різні формули звернення, вітання, подяки, а також розвивати вміння обирати їх у залежності від ситуації спілкування.</p> <p><i>Формувати</i> уявлення про сталі дії та поведінку.</p> <p><i>Розвивати</i> ефективні звички соціальної поведінки, економного споживання ресурсів і збереження природи.</p> <p><i>Підводити</i> до розуміння цінності сталого розвитку (дружні стосунки між людьми, раціональне використання природних ресурсів тощо).</p> <p><i>Вчити</i> проявляти небайдужість до природоохоронної діяльності дорослих, бажання брати участь у проведенні заходів, спрямованих на підтримку цінностей сталого розвитку.</p> <p><i>Закріплювати</i> знання з мовленнєвого етикету в наданні/проханні допомоги тим, хто її потребує.</p> <p><i>Збагачувати словник</i> новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>

Очікувані результати
<p>Може пояснити на елементарному рівні необхідність сталого способу власного життя, свідомо обирає дії, спрямовані на зміцнення власного здоров'я, виявляє відчуття особистої причетності до збереження ресурсів планети й власної країни.</p> <p>Пояснює, чому потрібно економно витратити воду, папір, електроенергію, як це пов'язано зі збереженням лісових, водних запасів планети, клімату.</p> <p>Демонструє навички розумного споживання енергії, паперу й води.</p> <p>Здатна не лише усвідомлювати важливість правил у суспільному житті, смисл конкретного правила, а й уміти пояснити іншому, чому варто вчиняти так, а не інакше. Володіє й доречно вживає слова із широкої палітри мовних формул, необхідних для обслуговування різних ситуацій (вітальні слова, слова-звертання, прохання чи пропозиція допомоги, подяка, вибачення тощо).</p> <p>Виявляє доброзичливе ставлення до людей навколо, намагається підтримувати дружні стосунки з дітьми.</p>

Рекомендувати батькам
<ul style="list-style-type: none"> • Формувати в дитини поняття про себе як про мешканця планети Земля, від якого також залежить існування всього живого. • Виявляти власну обізнаність в ознайомленні дитини й інших членів родини з інформацією про те, як зберігають природні ресурси й дбають про довкілля в нашій країні та інших країнах світу. • Надавати дитині власний приклад відповідальної, розумної й виваженої поведінки щодо збереження ресурсів у повсякденному житті родини та розв'язання екологічних проблем власної громади.

<ul style="list-style-type: none"> • Брати активну участь з дитиною в акціях, спрямованих на благоустрій території та збереження довкілля у власній громаді чи місцевості: висаджування рослин, звільнення території від засмічення, підтримування чистоти вулиць і власного приміщення. • Формувати в різний спосіб уявлення про екологічні проблеми свого міста, селища.
--

Освітній напрям «Гра дитини»

Напрями роботи фахівців	Завдання
Формування ігрової компетентності.	<p>Знайомити з такими поняттями: людяність, відповідальність, справедливість, самовладання, дружність, позитивне спілкування, терпимість.</p> <p>Уточнювати й закріплювати вміння творчо розвивати сюжет або придумувати ігри.</p> <p>Формувати здатність дитини до вільної, емоційно насиченої, спонтанної активності з власної ініціативи.</p> <p>Розвивати інтерес і захоплення ігровою діяльністю, зацікавленість у реальних й уявних ігрових подіях, створенні ігрових задумів, ситуацій, сюжетів й ігрових ролей.</p>

Очікувані результати
<p>Самостійно обирає тему для гри, моделює явища реального життя, розвиває сюжет на основі досвіду й знань, прикладу дорослих, з літературних творів і казок, дотримується правил рольової взаємодії (узгодження, рівності, управління тощо). Разом з іншими дітьми облаштовує ігрове середовище й самостійно чи з незначною допомогою розподіляє ролі. Дотримується правил гри до її закінчення та стежить, щоб усі учасники їх виконували.</p> <p>Уміє підпорядковувати власні дії ігровим задумам, приймати пропозиції інших дітей та узгоджувати їх з усіма учасниками ігрового процесу, використовувати в іграх різні іграшки відповідно до їхнього змісту або предмети-замінники; конструювати ігрове поле за допомогою різних предметів і матеріалів згідно з темою.</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
	<p><i>Підводити</i> до розуміння різних засобів виразності (емоційно-виразні рухи, міміка, пантоміміка, тембр голосу, рольове мовлення).</p> <p><i>Вчити</i> відтворювати свої життєві враження в рольовій грі, використовуючи виразні засоби; виявляти повагу до думки іншого, емоційно реагувати на зміни в правилах гри, демонструвати інтерес до ігор інших дітей, відповідально ставитися до вибору й виконання ігрової ролі.</p> <p><i>Закріплювати</i> вміння ініціювати організацію ігор з іншими дітьми за власним вибором.</p> <p><i>Збагачувати</i> словник новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>

Рекомендувати батькам
<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечити дитину відповідними її віку й індивідуальним можливостям іграшками та предметами. • Пояснювати за необхідності призначення іграшок і правила їхнього безпечного користування. • Виявляти повагу до гри як провідного виду діяльності дитини, емоційні, позитивні реакції на самостійні ігри дітей. • Проявляти щирий інтерес до ігор дитини в садочку й враховувати її ігрові інтереси в домашніх умовах. • Організовувати з дитиною гру, придумувати нові ігри з іграшками.

Очікувані результати
<p>Уміє налагоджувати партнерські стосунки завдяки діалогічному спілкуванню на основі ігрового задуму, рольової взаємодії або особистих уподобань, проявляє товарицькість, толерантність, зважає на думку інших, стримує агресивні прояви, конструктивно розв'язує конфлікти, радіє спільному успіху, дотримується норм й етикету спілкування, висловлює в делікатній формі свою незгоду з пропозиціями ровесника, його діями щодо розподілу ролей, іграшок, обов'язків.</p> <p>Адекватно оцінює результати власних дій і дій товаришів по команді, виявляє взаємну прихильність, надає перевагу грі як провідній діяльності; використовує власний досвід для створення ігор; може гратися наодинці й з однолітками.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Підтримувати бажання дитини грати з іншими дітьми, створювати ситуації для ігор у колі інших дітей, спонукати дитину до обговорення ігрових вражень. • Збагачувати емоційну сферу дитини враженнями від театральних, літературних творів з подальшим відображенням їх у грі. • Підтримувати традиції радитися з дитиною щодо придбання нових іграшок.

Напрями роботи фахівців	Завдання
<p>Формування й розвиток соціально-громадянської компетентності.</p>	<p><i>Знайомити</i> з особистісними якостями: самостійність, відповідальність, працелюбність, лідерство, людяність, спостережливість, справедливість, ініціативність, активність, креативність.</p> <p><i>Уточнювати й закріплювати</i> інтерес до загальнолюдських цінностей (здоров'я, сім'я, повага й любов до батьків, роду, держави, Батьківщини, дружба, мир, доброта тощо), громадянських цінностей (обов'язки перед іншими людьми, повага прав, честі й гідності інших людей), цінностей спілкування, діяльності.</p> <p><i>Формувати</i> уявлення про місце кожної людини в соціальному середовищі; уявлення про себе як члена громади, суспільства; уявлення про свою сім'ю, родину, рід, рідну домівку; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві й спрямовані на покращення спільного життя.</p> <p><i>Розвивати</i> здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини.</p> <p><i>Підводити</i> до розуміння ціннісного ставлення дитини до себе, своїх прав інших, ціннісного ставлення й поваги до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур.</p>

Очікувані результати
<p>Проявляє особистісні якості (самостійність, відповідальність, працелюбність, лідерство, людяність, спостережливість, справедливість, ініціативність, активність, креативність й інші) у взаємодії з іншими людьми.</p> <p>Виявляє зацікавленість до спілкування зі знайомими дорослими, однолітками, молодшими й старшими за себе дітьми; проявляє обачливість щодо незнайомих людей.</p> <p>Демонструє інтерес до національних культурних цінностей свого народу й інших культур. Виявляє зацікавленість культурою українського народу, його історичним минулим, мовою, звичаями, традиціями.</p> <p>Емоційно реагує на власну участь й участь інших у різних видах діяльності: вміє співпереживати й співчувати, оптимістично ставитися до труднощів та визначати шляхи їхнього подолання. Виявляє почуття власної гідності як представника українського народу й громадянина; демонструє дружнє та неупереджене ставлення до дітей з особливими освітніми потребами.</p> <p>Демонструє відповідальність за свої вчинки.</p> <p>Ідентифікує себе й діє відповідно до соціальної ролі: донька/син, брат/сестра, онука/онук, друг/подруга тощо; демонструє елементарні навички емоційної саморегуляції, виражає почуття за допомогою слів, міміки, жестів; пояснює причину своїх емоцій, усвідомлює те, що інші люди переживають різні емоційні стани, їм буває радісно, боляче, образливо тощо.</p> <p>Звертається по допомогу до однолітків і знайомих та/або надає її, вміє отримувати задоволення від надання допомоги іншим.</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
	<p><i>Вчити</i> проявляти обачливість щодо незнайомих людей.</p> <p><i>Закріплювати</i> уявлення про правила й способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вміння дотримуватись цих правил в соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур.</p> <p><i>Збагачувати</i> словник новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>

Рекомендувати батькам
<ul style="list-style-type: none"> • Реалізовувати в родині принципи демократії, що ґрунтуються на повазі до особистості дитини та її прав. • Створювати умови для вибудовування міжособистісної, продуктивної і толерантної дитячо-батьківської взаємодії. • Розмовляти про права дитини, моделювати відповідну поведінку й висловлювати особисті погляди та думки задля набуття соціального досвіду. • Залучати дитину відповідно до її вікових й індивідуальних можливостей до участі в житті сім'ї, закладу дошкільної освіти, громади в різних формах дозвілля, у спільних подорожах, у прогулянках тощо. • Залучати дитину до спостереження за об'єктами соціального довкілля в повсякденному житті й у процесі ігор, прогулянок, екскурсій, дозвілля, соціальних і благодійних акцій, проектів тощо.

Очікувані результати
<p>Дотримується соціальних правил і норм поведінки, домовленостей у щоденній життєдіяльності; бере участь у визначенні й ухваленні правил співжиття в родині, групі закладу дошкільної освіти, колі друзів.</p> <p>Уміє порозумітися, домовитись з іншими в конфліктних ситуаціях, вживає у спілкуванні з дорослими й однолітками ввічливі слова. Пропонує ідеї для гри, долучається до різних видів діяльності, бере участь у прийнятті рішень щодо особистих питань і життя колективу.</p> <p>На рівні можливостей дошкільного віку визнає цінності демократії (готовність брати на себе відповідальність, вміння висловлювати власну думку й приймати думку іншого, вміння розв'язувати конфлікти шляхом діалогу; вміння слухати й спостерігати).</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Розповідати дитині про важливі події в житті сім'ї, міста, громади. • Обговорювати різні приклади й моделі поведінки, зокрема з власного досвіду про взаємини з іншими людьми, про повсякденну діяльність і значущі події, у яких доведеться брати участь дитині. • Заохочувати дитину до спілкування й участі в спільних справах, наприклад, у пошуку інформації, відповідей на запитання; враховувати дитячі інтереси й побажання в плануванні родинного дозвілля; надавати дитині право вибору способів діяльності, дій, висловлювання власної думки тощо. • Моделювати життєві ситуації для формування готовності дитини до посильної участі в демократичних процесах, які відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві.

Напрями роботи фахівців	Завдання
<p>Формування й розвиток мовленнєвої компетенції.</p>	<p><i>Знайомити</i> зі всіма частинами мови, різним типом творення, словами різної складності (синоніми, антоніми, епітети, метафори, багатозначні слова; фразеологічні звороти; ознайомлювати з прислів'ями й приказками, утішками, загадками, скоромовками); з елементарними знаннями норм культури мовлення (привітання, прохання, вибачення, подяка, комплімент тощо). <i>Уточнювати й закріплювати</i> розуміння, що в Україні українська мова є державною; закріплювати знання про звуковий склад рідної мови, спираючись на розвинений фонематичний слух і мовленнєве дихання. <i>Формувати</i> здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. <i>Розвивати</i> інтерес і позитивне ставлення до української мови як державної, прагнення до вільного спілкування з іншими дітьми й дорослими українською мовою; інтерес до оволодіння надбаннями української культури в її етнічному різноманітті, а також відповідними до віку зразками світової культури.</p>

Очікувані результати
<p>Спілкується рідною мовою, свідомо намагається говорити виразно й правильно, чітко промовляючи звуки та слова відповідно до орфоепічних норм української мови; регулює дихання й темп у процесі мовлення; володіє силою, висотою, тембром голосу, володіє вербальними й невербальними засобами виразності.</p> <p>Виявляє навички звукового аналізу простих слів. Вживає всі частини мови, граматичні категорії, різні за складністю типи речень; володіє елементарними навичками корекції та самокорекції мовлення; узгоджує слова в словосполученнях і реченнях згідно з мовними нормами (рід, число, відмінок, дієвідміна, клична форма тощо).</p> <p>Ініціює та підтримує розпочату розмову в різних ситуаціях спілкування, відповідає на запитання співрозмовника й звертається із запитаннями, орієнтується в ситуації спілкування, вживає відповідні мовні й немовні засоби для вирішення комунікативних завдань; дотримується правил мовленнєвої поведінки й мовленнєвого етикету.</p> <p>Складає різні види розповідей: описові, сюжетні, творчі (розповіді-повідомлення, роздуми, пояснення, етюди), переказує художні тексти, складає за планом вихователя й самостійно казки та різні види творчих розповідей; розповідає про події з власного життя, за змістом картини, художніх творів, на запропоновану тему, за ігровою й уявною ситуаціями, за результатами спостережень і власної діяльності; самостійно розповідає знайомі казки, переказує зміст художніх творів, користується пояснювальним</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
	<p><i>Підводити</i> до розуміння виявлення любові до рідної мови, поваги до державної мови, мов представників національних меншин України, мов міжнародного спілкування.</p> <p><i>Вчити</i> виявляти власне емоційне ставлення до предмета розмови й співрозмовника та корегувати його залежно від ситуації спілкування.</p> <p><i>Закріплювати</i> запас слів із різних освітніх напрямів, ознаки, якості, властивості предметів, явища, події.</p> <p><i>Збагачувати</i> словник новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>
Формування й розвиток комунікативної компетентності.	<p><i>Знайомити</i> з поняттями комунікація, спілкування, розмова.</p> <p><i>Уточнювати й закріплювати</i> вміння заявляти про свої наміри й бажання, узгоджувати свої інтереси з іншими, домовлятися, за потреби аргументовано відстоювати свою позицію.</p> <p><i>Формувати</i> здатність дитини до спілкування з однолітками й дорослими в різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки.</p> <p><i>Розвивати</i> інтерес до активного спілкування з іншими людьми в різних повсякденних ситуаціях, за безпосереднього контакту й у телефонній розмові.</p>

Очікувані результати
<p>мовленням (пояснити хід наступної гри, майбутній сюжет малюнка, аплікації, виробу); планує, пояснює й регулює свої дії; імпровізує, розмірковує про предмети, явища, події, друзів; робить елементарні узагальнення, висновки; висловлює зв'язні самостійні оцінні судження стосовно різних явищ, подій, поведінки людей, героїв художніх творів. Виявляє здатність до словесної творчості в різних видах мовленнєвої діяльності.</p>
<p>Виявляє ініціативу в спілкуванні, будує різні типи діалогу між двома-чотирма дітьми; виявляє здатність домовлятися («Нумо так...»), звертатися по допомогу («Допоможіть мені, будь ласка»), пропонувати допомогу («Я можу вам допомогти»); використовує різні вербальні й невербальні засоби для привітання, висловлення подяки тощо; володіє різними формами мовленнєвих висловлювань (питання, зустрічне питання, згода, уточнення, заперечення, сумнів, прохання, вимога, ігрова вимога, дозвіл, порада, відмова, спонукання, задоволення, здивування, вдячність, жаль, невдоволення, вдячність, пояснення, міркування, доказ й ін.) відповідно до різних ситуацій спілкування з дорослими й однолітками.</p> <p>Може проаналізувати й пояснити причини виникнення суперечливих чи конфліктних ситуацій, виявляє суперечності (розбіжності) й аргументи «за» і «проти», висуває версії можливого розгортання подій («Що б сталося, якби?...», «Слід вчинити так..., тому що...» й ін.).</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
	<p><i>Підводити</i> до розуміння етикетних комунікативних формул (привітання, звертання, прохання, висловлення подяки, вибачення тощо).</p> <p><i>Вчити</i> різних форм мовленнєвих висловлювань відповідно до ситуацій.</p> <p><i>Сформувати</i> початкові уявлення про способи, переваги й недоліки цифрової комунікації.</p> <p><i>Закріплювати</i> вміння вільно й невимушено вступати в розмову з дітьми й дорослими, використовуючи різні форми звертання й репліки.</p> <p><i>Збагачувати</i> словник новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>
Формування художньо-мовленнєвої компетентності	<p><i>Знайомити</i> з іменами письменників і поетів, з літературними й фольклорними творами; з особливостями основних літературних і фольклорних жанрів.</p> <p><i>Уточнювати й закріплювати</i> вміння користуватися книжками як джерелами інформації та задоволення.</p> <p><i>Формувати</i> ціннісне ставлення дитини до художнього слова як культурного явища.</p> <p><i>Розвивати</i> інтерес до художнього слова, друкованої чи електронної книжки.</p> <p><i>Підводити</i> до розуміння образних слів (порівняння, епітети), доцільності їхнього вживання в поетичному тексті й прозі.</p>

Очікувані результати
<p>Бере участь у перемовинах. Тримається в діалозі невимушено, розмовляє тактовно.</p>
<p>Вміє підтримувати бесіду про зміст, ідею, характери й вчинки героїв твору, відповідає на запитання дорослого, висловлює свої враження, переживання, оцінно-етичні судження стосовно персонажів, співвідносить оцінки літературних героїв із власною поведінкою, реальними подіями; переповідає відомі казки, оповідання. Усвідомлює й пояснює зміст прислів'їв, приказок, доречно використовує їх у мовленні; відгадує описові загадки; інтонаційно передає різні почуття у виконанні літературних творів; відтворює в мовленні образні вислови з художнього тексту; чітко промовляє скоромовки, чистомовки, прислів'я та приказки; бере участь у мовних іграх.</p> <p>На основі засвоєного зразка складає невеличкі розповіді, казкові історії за змістом скоромовок, прислів'їв, власні описові й порівняльні загадки, лічилки, колісанки; придумує іншу кінцівку літературного твору, доповнює текст казки, оповідання додатковими епізодами.</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
	<p><i>Вчити</i> відтворювати художньо-естетичні враження від сприйняття літературних і фольклорних творів засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності.</p> <p><i>Закріплювати</i> бажання висловлювати свої почуття в образному мовленні, активне зацікавлене ставлення до мовленнєвої творчої діяльності, як організованої, так й ініціативної, у різних її формах.</p> <p><i>Збагачувати</i> словник новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>

Очікувані результати

Рекомендувати батькам
<p><i>Для розвитку мовленнєвих навичок дитини</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Дотримуватися в розмові з дитиною правил літературної мови, своєчасно виправляти мовлення дитини. • Звертати увагу дітей на звуковий склад рідної мови, регулярно залучати дітей до ігор на визначення місця звука в слові. • Розмовляти з дитиною, спонукати її до запитань, пояснювати незнайомі слова. • Використовувати різні життєві ситуації для спонукання дитини до опису предметів й об'єктів, розповідей про різні події, переказування змісту мультфільмів і прочитаних книжок. • Створювати ситуації (у магазині, у поліклініці, на дитячому майданчику тощо), які б забезпечували вправлення дитини в зверненні до дорослого чи дитини із запитанням чи пропозицією.

<ul style="list-style-type: none"> • Організувати пізнавальні бесіди з дитиною як рівноправним співрозмовником, що передбачає спонукання її до висловлення своєї думки, допомогу в розмірковуванні, аргументуванні, доведенні справедливості своїх припущень. • Привчати дитину до планування власних дій, чіткого промовляння послідовності кроків до реалізації задуманого; до аналізу одержаного результату й шляхів досягнення задуманого.

Рекомендувати батькам
<i>Для розвитку комунікативних навичок дитини</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Нагадувати дитині про необхідність дружнього спілкування (привітання, прохання про допомогу, пропонування допомоги чи підтримки, висловлення подяки), демонстрації власного позитивного прикладу такої поведінки. • Демонструвати їй способи комунікації за допомогою гаджетів, обговорювати їхні переваги й недоліки порівняно з живим спілкуванням. • Надавати можливість дитині брати участь у розмові з близькими чи знайомими по телефону, допомагати в засвоєнні базових мовних формул телефонної розмови.
<i>Для розвитку художньо-мовленнєвих навичок дитини</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Виявляти ціннісне ставлення до книжки як до джерела пізнання. • Облаштовувати книжковий куточок, полички, спільно купувати книжки. • Підтримувати бажання дитини збагачувати свій літературний досвід, розповідати про свої улюблені книжки, пригадувати разом, які з книжок були вашими друзями в дитинстві.

<ul style="list-style-type: none"> • Вправляти дитину у вживанні етикетних комунікативних формул з різними категоріями людей (діти/дорослі, знайомі/незнайомі, різних за статусом) у різних життєвих ситуаціях. • Обговорювати з дитиною конфліктні ситуації, що трапились, і те, як можна було б їм запобігти чи полегшити їх, побудувавши суперечливий діалог по-іншому.
<ul style="list-style-type: none"> • Запроваджувати ритуал щоденного читання книжки з подальшим обговоренням особливостей характеру й поведінки різних персонажів; проведення паралелей книжкової історії з реальним життям дитини. • Запрошувати дитину виразно декламувати улюблені вірші на родинних зібраннях, народних святах. • Влаштовувати літературно-мовленнєві ігри із загадуванням-відгадуванням загадок, складанням інших кінцівок до знайомих текстів, ігор за змістом літературних творів.

Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва»

Напрями роботи фахівців	Завдання
<p>Формування мистецько-творчої компетентності.</p>	<p><i>Знайомити</i> зі специфікою видів мистецтва (художньо-продуктивне, музичне, театральне).</p> <p><i>Уточнювати й закріплювати</i> інтерес до мистецької діяльності (художньо-продуктивної, музичної, театралізованої).</p> <p><i>Формувати</i> здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій і почуттів до видів мистецтва</p> <p><i>Розвивати</i> ціннісне ставлення до мистецтва й мистецької діяльності; прагнення сприймати мистецтво тощо.</p> <p><i>Підводити</i> до розуміння різних видів мистецько-творчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація; слухання музики, співи, музична гра, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах; театралізація малих літературних творів, розігрування вистав).</p> <p><i>Вчити</i> застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності.</p>

Очікувані результати
<p>Розуміє мистецтво як результат творчої діяльності митців, виконавців. Виявляє інтерес до творів різних видів мистецтва, впізнає знайомі твори, проявляє до них особисте ставлення, висловлює враження від мистецтва, інтерпретує твори. Сприймає й емоційно реагує на художній образ, елементарно аналізує засоби художньої виразності в творах мистецтва різних видів і жанрів. Вирізняє специфіку образу мистецтва художньо-продуктивного, декоративно-ужиткового, музичного, танцювального, театрального. Розуміє призначення зображувальних матеріалів, театрального реквізиту, атрибутів для образотворчої, театралізованої, музичної діяльності; може реалізувати творчий задум за їхньою допомогою. Має уявлення про музичну гру, пісню, хоровод, танець, інструментальну музику. Розуміє зміст і колективний характер театральної вистави, знає різні види театру (ляльковий, тіньовий, настільний тощо).</p> <p>Пов'язує яскравість образу, зміст твору з кольорами, композицією, формою; звуками, ритмами, динамікою, темпом, рухами; мімікою, жестами, римами, монологами, діалогами. Може розрізняти основні жанри живопису (портрет, пейзаж, натюрморт, казковий, анімалістичний), музики (вокальні, інструментальні), вистави різних театрів (ляльковий, музичний).</p> <p>Знаходить просту аналогію між життям і змістом твору, використовує здатність споглядати й слухати довкілля для бачення краси в побуті й мистецтві, набуття художньо-продуктивного досвіду мистецької діяльності.</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
	<p><i>Закріплювати</i> ціннісне ставлення до творчості художників, музикантів, співаків, танцівників, письменників.</p> <p><i>Збагачувати</i> словник новими словами й закріплювати значення та використання вже відомих.</p>

Очікувані результати
<p>Володіє доступними техніками й відображає ними життєві враження та почуття. Виявляє вміння використовувати техніки художньо-продуктивної та декоративно-ужиткової діяльності, експериментує із зображувальними матеріалами, створює художні образи.</p> <p>Має найпростіші навички виконавської культури (декламує, передає рухами характерні риси персонажу) і культури глядача (володіє елементарною культурою поведіння під час свят, концертів в освітніх і мистецьких закладах).</p> <p>Має домірні вікові навички співу, слухання музики, музично-ритмічних рухів, гри на дитячих музичних інструментах.</p> <p>Виявляє музикальність, уміння передавати настрій, емоції, почуття в музично-руховій і пісенній творчості, музикуванні й музичній грі.</p> <p>Виявляє навички образного мовлення, акторські здібності. Запам'ятовує сюжетну послідовність вистави, своєчасно включається в театралізовані дії. Ідентифікує почуття й вчинки персонажів із власними.</p> <p>Використовує побутові речі як атрибути театралізованої діяльності.</p> <p>Співпрацює з дітьми, зокрема з особливими освітніми потребами, й дорослими заради спільного успіху під час мистецької діяльності – художньо-продуктивної, музичної, театралізованої, розваг, свят.</p> <p>Відгукується на пропозиції щодо оздоблення інтер'єру (на свята), долучається до дорослих під час декорування приміщення. Виявляє елементи естетичного смаку й підтримує естетичні прояви в побуті (доцільність вибору одягу до ситуації, культура прийому їжі, сну, відпочинку й праці, культура поведінки й дотримання елементарних правил етикету під час святкувань).</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання

Рекомендувати батькам
<ul style="list-style-type: none"> • Заохочувати бажання дитини займатися мистецькими видами діяльності. • Спостерігати, позитивно оцінювати й підтримувати мистецькі вподобання дитини. • Схвалювати вільне самовираження дитини в самостійній художній діяльності. • Грати в акторів, ляльководів, оповідачів, ведучого й учасників концерту. • Брати участь в експериментуванні з різними зображувальними матеріалами, звуками, рухами, словами. • Слухати з дитиною дитячий пісенний репертуар, інструментальну музику, виконувати колискові. • Заохочувати дитину до словотворчості, римування, виявлення акторських здібностей. • Позитивно реагувати на дитячі малюнки, вироби, співи, музично-ритмічні рухи, фрагменти театралізації, створення портфоліо творчих робіт.

Очікувані результати
<p>Демонструє за власним бажанням досвід мистецьких дій у самостійній художній діяльності.</p> <p>Виявляє елементарні навички рефлексії – обмірковує з іншими свій мистецький досвід, враження, ставлення до мистецької діяльності.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Долучати до спільного перегляду мультфільмів з красивою народною і сучасною музикою, яскравими дитячими образами, підспівування, відтворення персонажів у пластиці, малюнку, сценках. • Влаштувати сімейні свята, розваги з використанням мистецьких видів діяльності. • Відвідувати з дитиною, зокрема й онлайн, театри, виставки, музеї, галереї, концерти. • Брати активну участь у мистецьких проєктах, святах, розвагах, конкурсах, майстер-класах, інших формах мистецької діяльності, які організовує заклад дошкільної освіти. • Створювати умови для виявлення мистецької компетентності в житті й побуті (уміння одягатися зі смаком, створювати загишок у приміщенні, надавати зіпсованим речам друге життя, декорувати, виявляти здатність до оздоблення кулінарних виробів).

Програма розроблена з врахуванням основного принципу: діти з порушеннями зору розвиваються за тими ж закономірностями й законами вікових змін, що й нормотипові діти.

Навчальна діяльність дітей з порушеннями зору має як риси, властиві нормотиповим дітям, так й особливості, обумовлені порушенням зору. Так, навчальна мотивація у виконанні завдання має місце в усіх дітей, однак її стійкість у дітей з порушеннями зору значно нижча.

Увага дітей з порушеннями зору також має свої особливості. Так, розвиток уваги пов'язаний із формуванням вольових, інтелектуальних й емоційних властивостей особистості в умовах активної діяльності.

У дітей із порушеннями зору спостерігається низька пізнавальна активність, що проявляється, хоча й нерівномірно, але в усіх видах психічної діяльності. Цим обумовлені особливості сприйняття, пам'яті, уваги, мислення й емоційної сфери таких дітей. Спостерігається недостатність процесу переробки сенсорної інформації, найчастіше діти не можуть цілісно сприймати спостережувані об'єкти, вони сприймають їх фрагментарно, виділяючи лише окремі ознаки. У них збіднене й вузьке коло уявлень про навколишні предмети та явища. Уявлення нерідко не тільки схематичні, нерозчленовані, але навіть і помилкові, що негативно позначається на змісті й результативній стороні всіх видів їхньої діяльності.

У значній частини дітей спостерігається недостатність фонетико-фонематичного сприйняття, зниження пам'яті. Значно відстає в розвитку лексична, семантична, фонетична сторони мови.

Порушення зору утруднює просторове орієнтування, затримує формування рухових навичок, координації; призводить до зниження рухової й пізнавальної активності. У деяких дітей спостерігається значне відставання у фізичному розвитку. У разі порушення зору зорове сприйняття різко відрізняється за ступенем повноти, точності й швидкості відображення. Через порушення зору діти досить часто можуть бачити не основні, а другорядні ознаки об'єктів, й образ об'єкта спотворюється та таким і закріплюється в пам'яті.

Діти з порушеннями зору не мають можливості в повному обсязі сприймати артикуляцію співрозмовника, тому вони часто помиляються у звуковому аналізі слова і його вимові. Труднощі, пов'язані з оволодінням звуковим складом слова й визначенням порядків звуків, нерідко проявляються й на письмі. Крім того, досить часто порушується співвіднесення слова й предмета, словниковий запас є досить бідним, спостерігається відставання в розумінні значень слів. Діти із зоровими порушеннями мають особливості засвоєння й використання немовних засобів спілкування, міміки, жестів, інтонації. Особливе значення для дітей із порушеннями зору має розвиток пам'яті.

Діти, які мають зорові порушення, з дозволу педагога повинні мати можливість підходити до наочного матеріалу й розглядати його. На спеціально організованих заняттях і в режимних моментах рекомендується використовувати аудіозаписи. Необхідно чітко дозувати зорове навантаження: не більше 10-20 хвилин безперервної роботи. На заняттях варто звертати увагу на кількість коментарів, які будуть компенсувати збіднення й схематичність зорових образів. Особливу увагу варто приділяти точності висловлень, описів, інструкцій, не покладатися на жести й міміку. Діти можуть учитися через дотики або слух з дотиком, і вони повинні мати можливість обстежити предмети. Розміщувати демонстраційні матеріали потрібно так, щоб вони не зливалися в єдину лінію, пляму.

Ці особливості розвитку дітей з порушеннями зору передбачають створення особливого розвивального середовища, а також механізмів адаптації дітей з порушеннями зору, використання додаткових програм і методів, спеціальних методичних посібників і дидактичних матеріалів, здійснення кваліфікованої корекції порушеного розвитку.

Дитина старшого дошкільного віку (5-6 років) прагне пізнати себе, поступово починає усвідомлювати зв'язки й залежності в соціальній поведінці й взаєминах людей.

У цьому віці в поведінці дошкільників відбуваються якісні зміни, формується можливість саморегуляції, діти починають ставити до себе ті вимоги, які раніше ставили їм дорослі. Так вони можуть, не відволікаючись на більш цікаві справи, дово-

дити до кінця роботи (збирати іграшки, наводити лад у кімнаті й т. п.). Це стає можливим завдяки усвідомленню дітьми загальноприйнятих норм і правил поведінки й обов'язковості їхнього виконання.

У віці від 5 до 6 років відбуваються зміни в уявленнях дитини про себе. Ці уявлення починають включати не тільки характеристики, якими дитина наділяє себе в цей відрізок часу, але й ті якості, які б вона хотіла б або навпаки, не хотіла б мати в майбутньому («Я хочу бути як Людина-Павук», «Я буду як принцеса» і т. д.). У них проявляються засвоєвані дітьми етичні норми. У цьому віці дитина значною мірою орієнтована на однолітків, більшу частину часу проводить із ними в спільних іграх і бесідах, і їхня оцінка й думки стають значущими для неї. Також підвищується вибірковість і стійкість взаємин з ними. Своє вподобання дитина пояснює успішністю того або іншого однолітка в грі.

У цьому віці діти мають диференційоване уявлення про свою гендерну належність (жіночі й чоловічі якості, особливості прояву почуттів, емоцій, специфіка гендерного поведіння).

Істотні зміни відбуваються в ігровій взаємодії, істотне місце починає займати спільне обговорення правил гри. Під час розподілу дітьми цього віку ролей для гри можна іноді спостерігати й спроби спільного рішення проблем («Хто буде?..»). Разом з тим узгодження дій, розподіл обов'язків у дітей найчастіше виникає ще в процесі самої гри. Ускладнюється ігровий простір (наприклад, у грі «Театр» виділяються сцена й гримувальня). Ігрові дії стають різноманітними.

Поza грою спілкування дітей стає менш ситуативним. Вони охоче розповідають про те, що з ними відбулося: де були, що бачили й т. д. Діти уважно слухають один одного, емоційно співпереживають розповідям друзів.

Дитина цього віку здатна до освоєння складних рухів: може пройти по неширокій лаві й водночас навіть переступити через невелику перешкоду; уміє відбивати м'яч об землю однією рукою кілька разів підряд. Уже спостерігаються розходження в рухах хлопчиків і дівчаток (у хлопчиків – більш рвучкі, у дівчаток –

м'які, плавні, врівноважені), у загальній конфігурації тіла залежно від статі дитини.

До п'яти років діти мають досить великий запас уявлень про навколишній світ, які одержують завдяки своїй активності, прагненню ставити запитання й експериментувати.

Діти шостого року життя можуть розповісти, чим відрізняються геометричні фігури. Для них неважко буде зіставити за величиною велику кількість предметів: наприклад, розставити одну за одною сім-десять тарілок різної величини й розкласти до них відповідну кількість ложок різного розміру. Зростає здатність дитини орієнтуватися в просторі.

Увага дітей стає більш стійкою й довільною. Обсяг пам'яті змінюється неістотно, поліпшується її стійкість. Для запам'ятовування діти вже можуть використовувати нескладні прийоми й засоби.

У 5-6 років великого значення набуває наочно-образне мислення, що дозволяє дитині вирішувати більш складні завдання з використанням узагальнених наочних засобів (схем, креслень й ін.) та узагальнених уявлень про властивості різних предметів і явищ. Вік 5-6 років характеризується як час, коли дитина оволодіває активною (продуктивною) уявою, яка починає відокремлюватися від практичної діяльності й випереджати її. Образи уяви більш повно й точно відтворюють дійсність. Дитина чітко починає розрізняти дійсне й вигадане.

Дії уяви – створення й втілення задуму – починають складатися спочатку в грі. Це проявляється в тому, що найперше в грі народжується її задум і сюжет. Поступово діти опановують здатність діяти за попереднім задумом у конструюванні й малюванні.

На шостому році життя дитини відбуваються важливі зміни в розвитку мови. Для дітей цього віку стає нормою правильна вимова звуків. Діти починають уживати узагальнювальні слова, синоніми, антоніми, відтінки значень слів, багатозначні слова. Словник дітей також активно поповнюється іменниками, які позначають назви професій, соціальних установ; дієсловами, які позначають дії людей різних професій, прикметниками й прислівниками, які позначають якість дій, відношення людей

до професійної діяльності. Діти вчаться самостійно будувати ігрові й ділові діалоги, освоюючи правила мовного етикету, користуватися прямою й непрямую мовою; у монологіях здатні передати стан героя, його настрій, відношення до події, використовуючи епітети й порівняння.

Коло читання дитини 5-6 років поповнюється здобутками різноманітної тематики, зокрема пов'язаної з проблемами родини, взаємин з дорослими, однолітками, з історією країни. Вона здатна втримувати в пам'яті великий обсяг інформації, їй доступне читання з продовженням.

Підвищуються можливості безпеки життєдіяльності дитини 5-6 років. Це пов'язано з ростом усвідомленості й довільності поведінки, дитина може поставити себе на місце іншого. Розвивається прогностична функція мислення, що дозволяє дитині бачити перспективу подій, передбачати близькі й віддалені наслідки власних дій і вчинків, а також дій і вчинків інших людей.

У старшому дошкільному віці освоєні раніше види дитячої праці виконуються якісно, швидко, усвідомлено. Стає можливим освоєння дітьми різних видів ручної праці.

Розвиток дітей старшої підготовчої групи (6-7 років) відбувається значно інтенсивніше. Поведінка дитини починає регулюватися уявленнями про те, що добре й що погано. Із розвитком моральних уявлень прямо пов'язана й можливість емоційно оцінювати свої вчинки. Дитина відчуває задоволення, радість, коли вчиняє добре, і зніяковіття, незручність, коли порушує правила, вчиняє погано. Загальна самооцінка дітей є глобальним, позитивним недиференційованим ставленням до себе, яке формується під впливом емоційного відношення з боку дорослих.

До кінця дошкільного віку відбуваються істотні зміни в емоційній сфері. З одного боку, у дітей цього віку багате емоційне життя, їхні емоції глибокі й різноманітні за змістом. З іншого боку, вони більш стримані й вибіркові в емоційних проявах. До кінця дошкільного віку в них формуються узагальнені емоційні уявлення, що дозволяє їм передбачати наслідки своїх дій. Це істотно впливає на ефективність довірливої регуляції по-

ведіння: дитина може не тільки відмовитися від небажаних дій або добре поводитися, але й виконувати нецікаве завдання, якщо буде розуміти, що отримані результати принесуть комусь користь, радість і т. п. Завдяки таким змінам в емоційній сфері поведінка дошкільника стає менш ситуативним і частіше вибудовується з урахуванням інтересів і потреб інших людей.

Складнішим й багатшим за змістом стає спілкування дитини з дорослим. Дошкільник уважно слухає розповіді батьків про те, що в них відбулося на роботі, жваво цікавиться тим, як вони познайомилися, під час зустрічі з незнайомими людьми часто запитує, де вони живуть, чи є в них діти, ким вони працюють і т. п. Більшого значення для дітей 6-7 років набуває спілкування між собою. Їхні відносини стають стійкими, саме в цей період зароджується дитяча дружба. Діти продовжують активно співпрацювати, разом з тим у них спостерігаються й конкурентні відносини: у спілкуванні й взаємодії вони прагнуть насамперед проявити себе, привернути увагу інших до себе. Однак у них є всі можливості надати такому суперництву продуктивний і конструктивний характер та уникнути негативних форм поведінки.

До семи років діти визначають перспективи дорослішання відповідно до гендерної ролі, виявляють прагнення до засвоєння певних способів поведінки, орієнтованих на виконання майбутніх соціальних ролей.

До 6-7 років дитина впевнено володіє культурою самообслуговування й культурою здоров'я.

У грі можуть бути кілька центрів, у кожному з яких – та або інша сюжетна лінія. Діти цього віку можуть під час гри брати на себе дві ролі, переходячи від виконання однієї до виконання іншої. Вони можуть вступати у взаємодію з декількома ігровими партнерами, виконуючи як головну, так і другорядну роль.

Триває подальший розвиток моторики дитини, збільшення й самостійне використання рухового досвіду. Розширюються уявлення про себе, свої фізичні можливості, фізичний вигляд. Удосконалюються ходьба, біг, кроки стають рівномірними, збільшується їхня довжина, з'являється гармонія в рухах рук і ніг. Дитина здатна швидко переміщатися, ходити й бігати,

тримати правильну поставу. За власною ініціативою діти можуть організувати рухливі ігри й найпростіші змагання з однокласниками.

У віці 6-7 років дитина вже цілеспрямовано, послідовно обстежує зовнішні особливості предметів. Водночас вона орієнтується не на окремі ознаки, а на весь комплекс (форма, величина й ін.). На завершення дошкільного віку істотно збільшується стійкість мимовільної уваги, діти менше відволікаються. Зосередженість і тривалість діяльності дитини залежить від її зацікавленості.

У цьому віці триває розвиток наочно-образного мислення, що дозволяє дитині вирішувати більш складні завдання з використанням узагальнених наочних засобів (схем, креслень й ін.) й узагальнених уявлень про властивості різних предметів і явищ. Дії наочно-образного мислення (наприклад, під час пошуку виходу з намальованого лабіринту) дитина цього віку, як правило, відтворює вже подумки, не вдаючись до практичних предметних дій навіть у разі труднощів. Можливість успішно робити дії й класифікації здебільшого пов'язана з тим, що на сьомому році життя в процес мислення дедалі більш активно включається мова. Використання дитиною (наслідуючи дорослих) слова для позначення істотних ознак предметів і явищ приводить до появи перших понять.

Мовленнєві вміння дітей дозволяють повноцінно спілкуватися з різним контингентом людей (дорослими й однолітками, знайомими й незнайомими). Діти не тільки правильно вимовляють, але й добре розрізняють фонемні (звуки) й слова. Оволодіння морфологічною системою мови дозволяє їм успішно утворювати досить складні граматичні форми іменників, прикметників, дієслів. У своїй мові старший дошкільник більш часто використовує складні речення (із сурядними й підрядними зв'язками). У 6-7 років збільшується словниковий запас. У процесі діалогу дитина намагається вичерпно відповісти на запитання, сама ставить запитання, зрозумілі співрозмовникові, погоджує свої репліки з репліками інших. Активно розвивається інша форма мовлення – монологічна. Діти можуть послідовно й зв'язно переказувати або розповідати. Найважливішим

підсумком розвитку мовлення протягом усього дошкільного періоду є те, що мовлення стає засобом як спілкування, так і пізнавальної діяльності, а також планування й регуляції поведінки.

Мистецька діяльність характеризується великою самостійністю. Розвиток пізнавальних інтересів приводить до прагнення одержати знання про види й жанри мистецтва (історія створення музичних шедеврів, життя й творчість композиторів та виконавців). Дошкільники починають виявляти цікавість до відвідування театрів, розуміти цінність творів музичного мистецтва.

У продуктивній діяльності діти знають, що саме хочуть зобразити, і можуть цілеспрямовано йти до своєї мети, долати труднощі й не відмовлятися від свого задуму. Вони здатні зображувати все, що викликає в них інтерес. Створені зображення стають схожі на реальний предмет, вони впізнавані й деталізовані. Удосконалюється й ускладнюється техніка малювання, ліплення, аплікації.

Діти здатні конструювати за схемою, фотографіями, за заданими умовами, власним задумом будівлі з різноманітного будівельного матеріалу, доповнюючи їх архітектурними деталями; робити іграшки шляхом складання паперу в різних напрямках; створювати фігурки людей, тварин, героїв літературних творів із природного матеріалу. Найбільш важливим досягненням дітей у цій творчій області є оволодіння композицією.

Навчальне видання

КОСТЕНКО Тетяна Миколаївна,
ТОПУЗОВ Михайло Олегович

ДІЄВІ ДОЛОНЬКИ

КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ДИТИНИ
З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Головний редактор – Т. С. Самиляк
Технічний редактор – О. М. Корнілов
Коректор – Ю. А. Степаненко
Компютерна верстка – П. А. Грім
Обкладинка – І. О. Правдіна

Видано державним коштом. Продаж заборонено.

Підп. до друку __. __. 2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк.арк. 3,5
Гарнітура Times New Roman. Замовлення № . Наклад __.

Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс-ЛТД»
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 195 від 21.09.2000.
25006, м. Кропивницький, вул. Декабристів, 29
тел./факс (0522) 32-08-32, 32-17-05
E-mail: design@imex.kr.ua